

ANNA MARIA GRUENFELDER

SENJ I NJEGOVI KAPETANI

Prilog povijesti austrijske uprave u Vojnoj krajini u 16. stoljeću

Anna Maria Gruenfelder
Austrijsko veleposlanstvo
HR 10000 Zagreb

UDK: 949.75(Senj):355
Izvorni znanstveni članak
Ur.: 1996-06-24

Autorica ovoga članka rekonstruirala redoslijed senjskih kapetana, koji do danas još nije bio obrađen.

Članak je prilog ranoj povijesti austrijske Vojne krajine, ali i prilog povijesti unutar-austrijskog plemstva. Nadalje, u članku se željelo razjasniti postoje li u senjskoj tvrđavi grbovi dvaju poznatih kapetana koji su službovali u Senju. Na temelju usporedbe grbova (koja nije bila lagana) s predlošcima iz plemićkog arhiva i s izvorima vezanima uz znanost o grbovima, mogla se potvrditi pretpostavka da grbovi pripadaju Ivanu Lenkoviću i Auerspergu (vjerojatno Herbartu VIII.), a to je ustanovljeno na temelju heraldičkih obilježja, a ne na temelju povijesti građenja Senja, kako je to učinjeno u obrađenoj literaturi.

Autorica ovoga članka zaključuje da navodi u literaturi ne mogu potvrditi zaslugu Ivana Lenkovića u građenju Nehaja.

1. Stanje istraženosti Vojne krajine i otvorena pitanja

U povijesti Vojne krajine ima još uvijek bijelih mrlja. Napose ih nalazimo u začecima vojne uprave: razvitak vojno-upravnih struktura i razvoj odnosa civilne i vojne vlasti bio je očito dugotrajan proces. On još nije dovoljno istražen, dosadašnji moj rad na arhivskoj građi dopustio mi je zaključke sa stanovitim stupnjem vjerojatnosti. Ta pitanja čekaju detaljnija istraživanja.

Za grad Senj značajno i zanimljivo pitanje vezano je uz izgradnju tvrđave Nehaj: Tko je projektant i graditelj tvrđave? Poznato je razdoblje izgradnje, pa

sam prema tome mogla odrediti koji su kapetani tada djelovali, ali nisam uspjela utvrditi koliki je udio svakoga od njih u izgradnji te najprepoznatljivije znamenitosti grada Senja.

Koji su senjski kapetani ostavili svoje "potpise", grbove i inicijale na zidovima tvrđave? Pretpostavku da se radi o Ivanu Lenkoviću i Herbartu Auerspergu, mogu potvrditi s velikom vjerojatnošću.

Standardno i još uvijek nenadmašeno historiografsko djelo o Vojnoj krajini, Vaničekova *Spezialgeschichte der Militaergrenze* iz 1875. godine, daje opširan pregled pojedinih faza uvođenja vojne uprave u okviru političkih događaja, te povijest naseljavanja teritorija buduće Vojne krajine.¹ Ali Vaniček se malo koristio arhivskom građom; izvori su mu bila neka u njegovo vrijeme nastala djela dinastičke historiografije. Izgleda da se Vaniček nije osobito zanimao za povijest uprave niti za razvitak odnosa između gradova s tada već razvijenim urbanim strukturama, gradskim statutima i građanskim životom. Veoma značajne podatke o tome za grad Senj pružio mi je Mirko Valentić,² napose u svojim priložima u *Senjskom zborniku*. U tim priložima našla sam poticaj za daljnje i detaljnije istraživanje odnosa građanstva (građanske uprave) i vojnih kapetana.

Cilj mi je bio da rasvijetlim djelovanje kapetana grada Senja i utvrdim njihov redoslijed - za sada do Madridskoga mira. U tom pogledu postoji još podosta nejasnoća u stručnoj literaturi. Arhivska građa na kojoj sam do sada radila, navela me je na zaključak da su se kapetani vjerojatno službeno postavljali. Ali ne može se uvijek utvrditi tko ih je i po kojim kriterijima postavljao. Poznanstva, preporuke, napose imovinsko stanje zacijelo su bili veoma važni preduvjeti za to da je određen kandidat uopće mogao preuzeti funkciju. Izvori, naime, pokazuju kako su kapetani bili prisiljeni unaprijed financirati izdatke za potrebe vojnika, za obranu i za uzdržavanje krajiških utvrda, a da su svoj posuđeni novac morali mukotrpno utuživati od staleža i od Dvorskoga ratnog vijeća. Urgencije kapetana za konačno refundiranje posuđenih nimalo neznatnih iznosa sačinjavaju velik dio obrađene arhivske građe.

Zato valja veoma pomno birati rječnik za tadašnje upravno stanje, jer se prilike ne podudaraju s današnjim strukturama. Funkcije i položaji (npr. kapetana) vojne hijerarhije te rane faze razvijenosti uprave odudaraju od

¹ Franz VANIČEK, *Spezialgeschichte der Militaergrenze*, sv. I, Beč 1875 (i Andrijević 1872).

² Mirko VALENTIĆ, *Razvitak Senja u okviru hrvatsko-slavonske Vojne krajine*, Senjski zbornik, 1, Senj, 1965, 69. i d.

suvremene vojske i njezine uloge u civilnom društvu i u visokorazvijenim administracijama.

Izvori za povijest Vojne krajine nalaze se u Ratnom arhivu u Beču, u Štajerskom pokrajinskom arhivu u Grazu i u Državnom arhivu Slovenije u Ljubljani.

U Ratnom arhivu u Beču trebalo je konzultirati spise Carskoga Dvorskog ratnog vijeća, *Croatica* i *Protokoli/zapisi*; vrlo malen je broj *asservata* (kompletno očuvanih spisa). Mali broj spisa vezanih uz grad Senj i krajiške utvrde u sklopu senjske kapetanije (uglavnom u vezi s regrutiranjem vojnika) nalazi se i u fondu *Allgemeine Feldakten*. Najobilnija građa ovog fonda je ona za razdoblje Uskočkog rata (1616. - 1618.).

U Štajerskom pokrajinskom arhivu u Grazu nalazi se fond *Militaria* Dvorskoga ratnog vijeća (od diobe habsburških zemalja 1534.). Najveći dio tih fondova sačinjavaju dopisi dvorskih vijeća i krajiških zapovjednika, izvješća o stanju u Krajini, o materijalnom zbrinjavanju i opskrbljivanju utvrda i njihovih posada. Oni, dakako, posredno govore i o životu na samoj granici.

Takva građa postoji i u Državnom arhivu Slovenije u Ljubljani: naime, jedna od prvih mjera formiranja posebnog obrambenog pojasa izvan granica unutaraustrijskih zemalja osnivanje je redovite plaćene vojske, regrutirane u Unutaraustrijskim zemljama. Od godine 1529. nadalje njezino se zapovjedništvo nalazi u Ljubljani, ne više u Grazu, dakle bliže stvarnoj granici s turskim teritorijem. Fondovi *Deželni glavarji*, *Deželni maršali* i *Deželni vicedomi* sadrže dopisivanje nadvojvodinih namjesnika s kranjskim staležima i - putem njih - s dvorskim vijećima, o materijalnim i financijskim obvezama kranjskih staleža prema vojnim utverdama na granici.

Po svoj prilici ta se tri fonda međusobno nadopunjuju, jer u Ljubljanskom arhivu postoje, s jedne strane, predstavke, molbe, apeli Dvorskom vijeću, dok su, s druge strane, odgovori izašli iz Beča, evidentirani u prijavnim (*Registraturbuecher*) i izlaznim zapisima (*Expeditbuecher*). U Sloveniji će trebati još pretražiti fondove s privatnom korespondencijom poglavara, vicedoma i maršala, jer su neki od senjskih kapetana bili pripadnici kranjskog plemstva.

Glede podrijetla, obiteljskih veza, funkcija i odlikovanja Državni arhiv u Beču - odjel *Allgemeines Verwaltungsarchiv* (Opći upravni arhiv) - pohranjuje privatne arhivske fondove plemićkih obitelji. Oni su dostupni, dakako, samo uz suglasnost potomaka i nasljednika tih obitelji. Veoma dragocjen materijal sadrži privatni arhiv obitelji Auersperg.

Pokrajinski arhiv u Grazu i Državni arhiv Slovenije čuvaju također zbirke genealogija i grbova unutaraustrijskih plemićkih obitelji. Ondje se mogu utvrditi

korijeni kranjskih i štajerskih plemićkih loza koje su nosile srednjovjekovnu kolonizaciju unutaraustrijskih zemalja. Prostrani zemljišni posjedi bili su preduvjeti socijalnog uspona tih obitelji, od kojih su neke dospjele sve do neposredne blizine habsburških nadvojvoda i careva.

Iz svih tih spisa iskristalizirao se redosljed imena senjskih kapetana. Uspjela sam približno odrediti rokove njihova službovanja. Kako se, međutim, prve godine Vojne krajine (od 1522., kad je kralj Ferdinand I. preuzeo obranu *Reliquiae reliquiarum*) podudaraju s razvitkom pismenosti uprave,³ taj materijal ne daje odgovore na sva pitanja. Tako npr. nisam pronašla dokumente o postavljanju zapovjednika, jer su se *Bestallungsakten* pojavljivali tek od 1550. godine. *Curriculumi* senjskih kapetana sve do kraja 16. stoljeća imaju poprilično praznina⁴ - izgleda da su se kapetani postavljali po potrebi, ne zato što bi položaj bio nezaposjednut, naprotiv: u razdoblju oko 1550. godine senjski kapetani bili su vjerojatno istodobno Ivan Lenković i Herbart (VIII.) Auersperg, ali izvori spominju i upravitelje, odnosno vršitelje dužnosti (*Verwalter der Hauptmannsstelle*). Nisu poznati razlozi za tu istodobnost, nisam pronašla dokument o tome da bi Ivan Lenković bio opozvan, smijenjen, da bi se sam povukao ili naveo razlog odlaska s dužnosti. Prekidi i ponovno postavljanje uslijede nemotivirano. Morala sam dakle skupiti "hrabrost za nesavršenost": ondje gdje na svoja pitanja nisam mogla dati odgovore utemeljene na građi, upozorila sam na praznine. Osobito mi je teško palo ovo "dobrovoljno samoograničavanje" kada sam slutila da sam na tragu bitnom, ali još nedovoljno istraženom segmentu povijesti austrijske uprave - (pro)funkcioniranju vojne uprave u početnoj fazi vojnih struktura. No i nepostojanje izvora govori nešto o situaciji na početku 16. stoljeća: o još nerazvijenoj upravi, o pritisku događaja na granicama Habsburškog Carstva, koji su nametali hitno, a zatim stihijsko reagiranje. Vojna krajina bila je (*cum grano salis*) "program", ali njezin nastanak odvijao se rijetko kao programski, a iz vrlo "primitivnih" materijalnih uvjeta. Ali to ne relativira učinkovitost Vojne krajine, njezino funkcioniranje kao obrambenog pojasa, kao pravog *Antemurale christianitatis*, a isto tako kao *Cordon sanitaire*; to pogotovu ne znači omalovažavanje djelovanja kapetana u Senju i njihovih podređenih vojnika. Njihova se djelatnost treba smjestiti u složeniju perspektivu.

³ Alois NIEDERSTAETTER, *Das Jahrhundert der Mitte. An der Wende vom Mittelalter zur Neuzeit*, Wien, 1996, 282, 357.

⁴ Arhivari Štajerskog pokrajinskog arhiva upozorili su me na praznine u ovim fondovima i u *Curricula*.

2. Senjska kapetanija i začeci Vojne krajine

Začeci

Kad je kralj Ferdinand I. 1522. poslao jedinicu svojih plaćenika u Senj, senjska je kapetanija imala već stanovitu tradiciju još od ugarskoga kralja Matije Korvina. Pretpostavila sam stoga da su morala postojati određena pravila rada i ponašanja koja su habsburški kapetani mogli preuzeti. Vaniček to pitanje nije posebno obradio, a dokumente o tome nisam pronašla. Štoviše, zbunjuje Vaničekova nedosljedna uporaba termina (*Uskokenhauptmann, Hauptmann*). Rad na relevantnim izvorima nametnuo mi je zaključak da su se instrukcije kapetanima i zapovjednicima na granici izdavale tek od sredine 16. stoljeća, i to kad se pokazivala potreba za njime zbog određenog (u pravilu "nedoličnog") ponašanja pojedinih *Hauptleute*, a tako se postupno razvijala svijest da kapetanima i drugim stupnjevima vojne hijerarhije u razvitku treba jasnije odrediti odgovornosti.

Ivan Lenković zacijelo je bio prvi senjski kapetan kojega se vojna karijera u Krajini daje rekonstruirati iz arhivske građe. Povjesnik se stoga ne mora oslanjati na Valvasorovo djelo napisano u stilu i duhu njegova vremena.⁵ Valvasor piše *gesta, djela velikih muževa*, bez potrebne preciznosti i pouzdanoga metodičnog korištenja izvora (što se od njega dakako ne može ni očekivati).

Ivan Lenković (datum rođenja nepoznat!), premda podrijetlom iz hrvatskog plemstva, ubraja se među najznačajnije plemiće Kranjske: bio je vlasnik niza unosnih gospoštija (Otočec, Mehovo, Črnatelj, Poganec, Pobrežje, neko vrijeme i Žumberka); kao dobar katolik, koji je to ostao unatoč djelovanju (kripto)protestantskog svećenstva na njegovim posjedima, domogao se i gospoštija iz vlasništva biskupije Brixen, koje je Brixen oduzeo protestantskoj vlasteli (*Auerspergovima*) i dodijelio njemu. Lenković se prema biskupiji obvezao da će te gospoštije sačuvati kao čisto katoličke.⁶

S takvom materijalnom pozadinom Ivan Lenković (i sin mu Juraj) mogao je preuzeti dužnost kranjskog poglavara - i to najvjerojatnije usporedno s funkcijom senjskog kapetana! - te generala Karlovačke krajine, prvog koji više

⁵ VALVASOR, *Die Ehre des Herzogthums Crain*, izdanje Rudolfsworther 1871, sv. IV, knj. XII, 76.

⁶ Julius WALLNER, *Herrbard von Auersperg und die Veldeser Herrschaft*, Mitteilungen des Musealvereines fuer Krain, Kg. 2, Laibach, 1889, 149. Podrijetlo: Sekulić - Gvozdanović, loc. cit., str. 257, i Vlasta Brajković, loc. cit., str. 87; Valvasor, sv. IV, knj. XII (izdanje 1871); Sena SEKULIĆ-GVOZDANOVIĆ, *Izgradnja, opis i analiza projekta obnove tvrđave Nehaj u Senju*, Senjski zbornik, 4, 1970, 241 i d. - v. 257 i sljed.

nije bio podređen Generalatu u Ljubljani (1559. - 1661.). Ivan je Lenković umro 1569. godine u Novom Mestu, u svojoj kasnije stečenoj gosposštiji Rudolfswoerth, a pokopan je u ondašnjoj franjevačkoj crkvi.⁷

Fondovi *Militaria* u Grazu spominju Ivana Lenkovića kao senjskoga kapetana prvi put u srpnju 1539.,⁸ prema drugim izvorima bilo je to 1538. godine.⁹ Sudeći prema njegovoj korespondenciji kao "kapetana senjskog", Ivan je Lenković svoje mnogobrojne dužnosti uglavnom obavljao iz svog sjedišta u Podbrežju (*Herrschaft Freyenthurn an der Kulpa*).

Godine 1548. *Herbart von Auersperg* (VIII. iz te plemićke dinastije) postaje senjskim kapetanom.¹⁰

Auerspergovi su, poput drugih (kasnije plemićkih) loza Svetoga Rimskog Carstva, sudjelovali u kolonizaciji Kranjske. Herbart je bio sin kraljevsko-ugarskog i bohemskog (češkog) savjetnika i pokrajinskog namjesnika Donje Austrije, Trojana Auersperskog, a rodio se 15. 6. 1528. u Beču; majka mu je bila Katarina Modruška iz obitelji Zrinski, sestra biskupa Trientskog i biskupskog administratora Brixenskog, Christophora Modruškog. Svoje djetinstvo i ranu mladost Herbart je proveo s roditeljima na dvoru markgrofa Pfalza u Cleveu, a godine 1546. došao je u Kranjsku (nije poznato pod kojim okolnostima i na koji od tada već mnogobrojnih veleposjeda te loze). Oženio se pripadnicom tirolskog plemstva, Christinom (von) Spaur. Majka i supruga Herbarta Auersperga tkale su, kao i ostale loze te obitelji, mreže obiteljskih odnosa između plemićkih dinastija stare Austrije, koje će ih u 17. stoljeću učiniti jednom od najznačajnijih obitelji Habsburške Monarhije i na češkom tlu. Auerspergovi su uvelike pridonijeli nadnacionalnom i univerzalnom identitetu Austrougarske Monarhije.

⁷ S. SEKULIĆ-GVOZDANOVIĆ, loc. cit., 257; F. VANIČEK, nav. dj., 29 i d.

⁸ *Militaria*, 1539, 7.25 / broj 627 u vezi s mletačkim prijetnjama istarskim gradovima i Rijeci, također 7.31, broj 628.

⁹ Kao primatelj izviđačkih izvješća o naoružavanju Turaka: 1538, 8.13 broj 635 i 636; 8.16 broj 638; broj 1541, 4.17; broj 828 i 9.20. broj 964; 1542, 13.12, broj 1167, kad on šalje obavijest o naoružavanju Turaka, o turskim prijetnjama nadalje 1544, 5.30 broj 1434; 1552 8. 1. 1920; 8.8. broj 1930 i 8.15, broj 1944. *Militaria*, 1542, 1162 i 1167 (18. i 19. 11.) 153 1315, 1322, 1431.

¹⁰ Životopis H. v. A.: U Štajerskomu Pokrajinskom arhivu nalaze se genealogije obitelji Auersperg pronađene u ostavštini Herbartova sina Wolfa Engelbrechta. Biografija i kod Valvasora, knj. VI, S. 344f. *Historisch-Topographisches Lexicon von Steyermark*, 1. Theil, von Carl SCHMUTZ, Gratz, 1822; *Genealogia Illustrissimae familiae...*, benediktinac o. Gabriel BUCELINI OSB. objavio je 1631. *Historisch-und Geographisches Allgemeines Lexicon*. In welchem das Leben und die Thaten der Patriarchen/Propheten/Apostel/Vaetter der ersten Kirche... wei nicht weniger der Kayser, Koenige... beruehmten Kriegs - Helden... und endlichen Ain Beschreibung der Kayserthuemer... Aus alle bewachten Historisch-und Geographischen Schriften zusammengezogen/... Dritte Auflage. Jacob Christoff BECK und August Johann BURTORFER, Basel, 1742.

Herbart Auersperški u nekim pismima od 1558. godine nadalje naslovljuje i Ivana Lenkovića kao "mein lieber Schwager",¹¹ ali nisam mogla utvrditi po kojoj su liniji ta dvojica "šogori".

Herbart se od 1558. intenzivnije pobrinuo da stekne u trajno vlasništvo posjed Bled, koji je imao u zajmu od biskupije Brixena kao *Pfandherrschaft*. Biskupija ga je u sljedeće tri godine često kritizirala zbog nehajnog vođenja posjeda (pri tome se navodilo bahato financijsko privređivanje). On je sam pretpostavljao da je pravi razlog njegovo toleriranje protestantskih propovjednika u župama njegovih gosposštija. Godine 1561. Brixenska mu je biskupija oduzela Bled i vraćanje u njegov zajam vezala uvjetom da se heretični potomci obitelji Auersperg vrate Katoličkoj crkvi. Više pripadnika te obitelji sudjelovalo je u Tridesetogodišnjem ratu na strani Protestantske unije. Tek krajem 17. stoljeća Bled je doista vraćen u vlasništvo Auerspergovih.¹²

Nadvojvodi Ferdinandu i njegovu nasljedniku nadvojvodi Karlu očito nisu smetale Herbartove simpatije za protestantsku reformaciju: 1550. nadvojvoda mu Ferdinand dodjeljuje niže plemstvo (*Freiherrnstand*);¹³ 1555. kralj ga imenuje svojim savjetnikom.¹⁴ Godine 1563. Herward Freyherr von Auersperg navodi se među uzvanicima koji su pratili Maksimilijana II. prigodom njegove krunidbe za ugarskog kralja.¹⁵ Godine 1565. Herbart postaje, u znak priznanja za sudjelovanje u bici kod Sigeta, Kranjskim poglavarom (*Landeshauptmann von Krain*). Godine 1571. u tom svojstvu nazočan je na vjenčanju unutaraustrijškoga nasljednika Karla s Marijom Bavarskom, strogom katolkinjom i odlučnom provoditeljicom protureformacije u unutaraustrijskim zemljama.¹⁶

Herbart Auersperški poginuo je 22. 9. 1575. u Malom turskom ratu, kod Krupe, gdje je austrijska vojska doživjela težak poraz. Njegov sin Wolf Engelhart Auersperški i tadašnji krajinski general Jobst Freiherr von Thurn zarobljeni su zajedno s 8 uskočkih zastavnika i u trijumfalnoj povorci provedeni su Istambulom. Odrubljenu Herbartovu glavu Turci su poslali njegovoj obitelji u Kranjsku; ona ju je položila u obiteljsku grobnicu u franjevačkoj crkvi u

¹¹ *Militaria* 1559 passim.

¹² Julius WALLNER, *Herrbard von Auersperg und die Veldeser Herrschaft*, Mitteilungen des Musealvereines fuer Krain, Kg. 2, Laibach, 1889, 149. Podrijetlo: S. SEKULIĆ-GVOZDANOVIĆ, loc. cit., 257. i V. BRAJKOVIĆ, loc. cit., 87; VALVASOR, sv. IV, knj. XII (izdanje 1871).

¹³ Oesterr. Staatsarchiv - Adelsarchiv: Hofadelsakt Auersperg, 14. 3. 1550.

¹⁴ *Ibid.*, 24. 3. 1555.

¹⁵ VALVASOR, op. cit., knj. XI, 138, 340, 576.

¹⁶ VALVASOR, op. cit., sv. III, knj. IX, 64.

Ljubljani. Kralj Ferdinand otkupio je Herbartova sina Wolfa Engelbrechta i ostale zarobljenike.¹⁷

Iako je od 1548. godine Herbart Auersperški bio senjski kapetan, već godine 1551. Lenković se ponovno nalazi u Senju, ali kao član komisije kojoj je zadatak bio da istraži gusarske napade Senjana i poduzme mjere radi sprečavanja novih. Izvršavajući tu instrukciju, Lenković se obraća kralju Ferdinandu zbog velike oskudice hranom u senjskoj posadi, zbog koje je bio primoran kupiti o vlastitom trošku žito u Napulju. Narednih će se godina Lenković upravo zbog toga obratiti i papi.¹⁸ Iz Senja se godine 1552. javlja sa zahtjevima za opskrbu posade "kapetan senjski" *Mert Gall von Gallenstein*. Osobnih podataka o njemu nema. Ali ne može se ipak reći da je Mert Gall bio nasljednikom Lenkovića kao kapetan senjski, jer se Lenković nije odrekao te funkcije.¹⁹ Doduše, godine 1553. Lenković od Dvorskoga ratnog vijeća traži da ga ostavi dalje u Senju ili da mu nađe drugo mjesto. Povod je toj molbi - kako proizlazi iz tog njegova pisma - pritužba krajiškoga generala na račun Lenkovića zbog zapuštenosti krajiških utvrda za koje je Lenković kao senjski kapetan bio odgovoran. Ukoliko bi pak Dvorsko vijeće ocijenilo da on (Lenković) treba ostati u Senju, neka mu poboljša uvjete - opskrbu i naoružanje.²⁰ Odgovor Dvorskog vijeća na to pismo nisam pronašla.

Iz tih izvora proizlazi da je Ivan Lenković, dok je obnašao dužnost kapetana senjskoga, češće izbivao iz Senja. Herbart Auersperški pak, također "senjski kapetan", tih se godina spominje samo u vezi s gusarskim napadajima u kojima je i on sudjelovao. U svojim izvješćima za *Moergrenzen* Herbart von Auersperg razmišlja kako će zarobljene turske i židovske trgovce osloboditi za otkupninu od 3.000 do 4.000 talira, kako su Mlečani na njihovim galijama veoma neugodni i da ih se treba bojati. Naposljetku se Herbart žali zbog dosadne službe u Senju, koja je zanimljiva jedino kad se pođe u pljačku i palež. Godine 1557. javlja se iz Senja Lenkoviću u Črnomelj *Michael Spalatin* kao upravitelj kapetanije (*Verwalter der Hauptmannschaft Zengg*). Ni Spalatin ne

¹⁷ Julius WALLNER, *Herrbard von Auersperg und die Veldeser Herrschaft*, Mitteilungen des Musealvereines fuer Krain, Kg. 2, Laibach, 1889, 149. V. i citirane životopise!

¹⁸ Emil LASZOWSKY, *Monumenta spect. hist. Slav. merid.*, br. 40, 540, isprava iz 1551. O djelovanju te komisije s Ivanom Lenkovićem piše i Paolo Sarpi, čuveni historiograf Mletačke Republike, redovnik-servit, teolog i "crkveni odmetnik" u sukobu Republike protiv pape Pavla V. "Aggionta all' Historia degli uscocchi di Minuccio Minuci" i "Supplimento all' Historia degli Usocochi di Minuccio Minuci" (Reprint, Bari, 1965, izd. 1617, op. cit., 406).

¹⁹ Graz, *Militaria*, 1552 - spis br. 1920, 1930 i 1944. - U spisima *Militaria* do 1559.

²⁰ Na platnom spisku ("Raiting") *Militaria*, 1552, broj 2015 i 2385, *Militaria*, 1553, broj 1976. - U istom dokumentu nalazi se "Bewilligung" (odobrenje) dodatne plaće uz etat za 9 mjeseci; E. LASZOWSKY, *Monumenta*, br. 40, 462 i sljed.

nastupa kao kapetan, ne radi se dakle o Lenkovićevu nasljedniku, nego o "upravitelju", vršitelju dužnosti.²¹ O Spalatinu također nisam pronašla biografskih podataka.

Godine 1559. Herbart Auersperški očito ne boravi u Senju, jer je od "krajiskoga generala" dobio zatraženi opoziv iz Senja: po njegovu obrazloženju, Mlečani ga navodno traže da ga uhite. Ivan Lenković i štajerski staleži predlažu ga za "generala Varaždinske krajine". Na zasjedanju svih austrijskih staleža u Požunu (Bratislavi), radi pripreme za pohod protiv Turaka, staleži unutar-austrijskih kneževina uvjerali su ostale da Auersperg treba ostati kapetanom senjskim.²²

Instrukcijom od 1. 7. 1559. Ivan je Lenković imenovan "Oberst der Grenze"²³ i povjereno mu je zapovjedništvo nad jedinicama sastavljenih pretežito (kasnije isključivo) od "krajishnika", nezavisnih o unutar-austrijskom zapovjedništvu. Ali valja imati na umu da je ta funkcija značila kompetenciju samo nad dijelom granice - Ivanu je Lenkoviću dodijeljeno zapovjedništvo nad "Karlovačkom krajinom", u koju je spadalo Primorje, pa tako i grad Senj. I briga za krajiske utvrde u tom dijelu Krajine spadala je u tu dužnost.

Čije je djelo Nehaj?

Pitanje na koji su način (i u koje vrijeme, koliko dugo) Lenković i Auersperg vršili dužnost senjskog kapetana, važno je za povijest izgradnje tvrđave Nehaj. Zasluga se pripisuje Ivanu Lenkoviću.²⁴ Iz izvora kojima se koriste autori, razvidno je da je Ivan Lenković kao kapetan senjski imao instrukciju da utvrdi i pojača obranu grada Senja. U arhivskoj građi nalazi se podosta pisama i izvoda iz obračuna (*Raitbuecher*) između Lenkovića i Dvorskog vijeća; ali iz njih proizlazi samo da je Ivan Lenković iz vlastitog džepa plaćao posadu, njezino zbrinjavanje i naoružavanje, te vlastite potrebe za vojnu službu (oružje, konje, hranu). Ni jedan dokument ne odnosi se na gradnju

²¹ *Militaria*, 1553, broj 1976.

²² HKR Reg. 1557, Juli 20, Nr.731, Juli 31, Nr.771, Aug. 22. Nr. 853, Nov. 15, Nr. 1099-Exp. August Nr. 66; Dez. Nr. 94. Zahtjev Dvorskog ratnog vijeća Auerspergu da opravda ove pljačke dubrovačkih i mletačkih brodova. *Militaria* 1559 / 3649, 2. 2. 1559; 1561; Zl. 3886 / 7. 6. 1561, 1565, 4028, 26. 6. 201514. - hierzu auch Auerspergs Landeshauptmannkorrespondenz, Archiv Laibach, 246, fol 121, 27. 9. 1574 an die Krainer Staende. - HKR Exp. Sept. Nr. 434 i AFA HKR Exp. 1560, 12/2; WALLERN, ibid., str. 160 f. AFA, HKR Reg. 1559, 12/2, Senj 23. 12; P. SARPI, op. cit., 406.

²³ *Militaria*, 1557, br. 3032 - Spalatinova obavijest da Senju nedostaju vojnici, pa moli da smije regrutirati plaćenike, *Militaria* 1557, broj 3032, 3170.

²⁴ Melita VILIČIĆ, *Urbanistički razvoj grada Senja*, Senjski zbornik, 1, 1965, 101, poziva se na Radoslava LOPAŠIĆA, *Spomenici hrvatske krajine*, knj. II, Zagreb, 1884, 309.

utvrda, fortifikaciju Senja, na opremanje i osiguranje Senja. Činjenica je da se Nehaj gradio dok je Ivan Lenković bio kapetan, ali - sudeći prema izvorima - on nije igrao značajniju ulogu tijekom izgradnje niti stekao neku osobitu zaslugu. Pitanje je li Lenković taj koji je u tvrđavi ostavio svoj "biljeg", svoj grb, na zidu iznad cisterne, treba, prema tome, odvojiti od procjene njegova udjela u izgradnji Nehaja.

Grbovi Nehaja

Dva grba lijevo i desno od dvoglavog orla, na zidu u unutrašnjosti tvrđave, iznad cisterne, nisu do sada posve sigurno identificirana. Oslanjalo se na heraldičku literaturu, ali takva metoda vodi do cirkularnih zaključaka. Stoga se treba služiti primarnim izvorima, kojih ima dosta u Državnom arhivu u Beču, u Arhivu plemstva, te u Štajerskom pokrajinskom arhivu u Grazu. Usporedba heraldičke literature i primjera u Povijesnom arhivu Hrvatske u Zagrebu (na osnovu kojih je nastala ta literatura)²⁵ daje potvrdu s velikim stupnjem vjerojatnosti da se doista radi o grbovima Lenkovića i Auersperga.

Zapravo utvrđivanje likova na grbovima otežano je zbog slabe reljefnosti tih grbova. Ne možemo si, dakako, pomoći ni bojama grbova, koje također imaju stanovito značenje. Grb s dvoglavim orlom grb je dinastije Habsburga, nadvojvoda Austrije - o čemu svjedoči trodjelni vodoravni središnji štit, preuzet iz grba Babenbergovih, prethodnika Habsburgovaca kao austrijskih vojvoda. Grb je, dakle, pripadao nadvojvodama austrijskim, ne samo nadvojvodama Donje Austrije. Grb zdesna pokazuje u turnirskom štitu krilata zmaja. Taj isti lik pojavljuje se na kacigi. Taj grb najvjerojatnije jest grb Ivana Lenkovića: on se slaže i s prikazima u Valvasorovu djelu, te s prikazom grba koji posjeduje Povijesni arhiv u Zagrebu.²⁶ Inicijali H. L. na samome grbu (na fotografiji se brojka 1558. ne može jasno uočiti) mogli bi poslužiti kao dodatan argument.

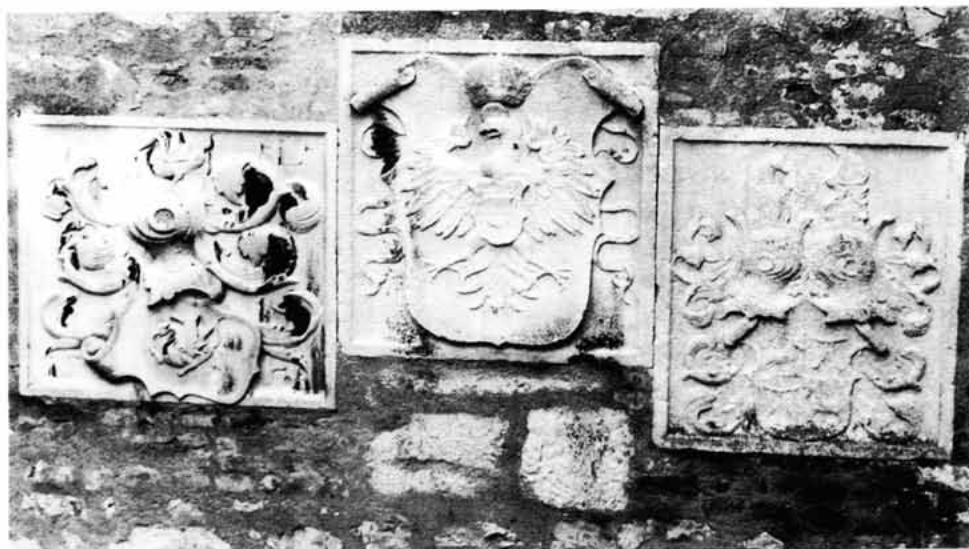
A grb lijevo od dvoglavog orla? Je li on grb Herbarta Auersperškog?

Godine 1558. Ivan je Lenković vjerojatno još bio kapetan senjski, ali kapetan je bio i Herbart Auersperški.

Prikazi grbova Auersperških u Državnom arhivu - Arhivu plemstva u Beču, pokazuju zlatna bizona (tura) sa zlatnim prstenom kroz nos, koji stoji na

²⁵ Vlasta BRAJKOVIĆ, *Wappen - Wappenbrief - und Genealogiesammlung* (ponovljeno izdanje: *Grbovi, grbovnice i rodoslovlja iz zbirke Povijesnog muzeja Hrvatske*, 1976) 1995, 87; Ivan BOJNIČIĆ, *Der Adel von Kroatien und Slavonien*; J. SIEBMACHER, *Grosses und allgemeines Wappenbuch*, Graz, 1899, IV, 13; VALVASOR, II. iz. (1871), III. dio, IX. knjiga, str. 12; *Steiermaerkischer Wappenschlüssel / Ključ za štajerske grbove*, Joseph KRASSLER, Graz, 1968.

²⁶ Ibid., V. BRAJKOVIĆ, VALVASOR, I. BOJNIČIĆ, J. SIEBMAHER.

Sl. 1. Grbovi u tvrđavi Nehaj: grb Ivana Lenkovića (lijevo), grb nadvojvoda Austrije (u sredini) i grb Herbarda Auersperga (desno).

stijeni. Taj je lik prema iskazima službenika u Arhivu plemstva u Beču praoblik te plemićke obitelji i upućuje, kako pretpostavljaju arhivari Arhiva plemstva, na veliko zalaganje te obitelji za kolonijalizaciju Kranjske. Povijesni arhiv u Zagrebu posjeduje pak grb podijeljen u 4 polja i s jednim središnjim poljem.²⁷ Polja 1 i 4 sadrže temeljni lik, bizona, a polja 2 i 3 orla u uzlijetanju, koji se diže sa smeđe klupe s krunom na glavi; u središnjem se polju nalazi crveni lav, u uspravnu položaju, s krunom na glavi. Zbirka grbova Povijesnog muzeja u Zagrebu posjeduje više grbova toga tipa, s malim odstupanjima u bojama: osim onoga s natpisom Herbarda VIII., tu su zastupljeni još Johann, Weighard, Andreas, Wolf Engelbert, koji su svi imali grbove takva tipa, s manjim odstupanjima u bojama. Grb Herbarda VIII. Auersperškog, koji posjeduje Povijesni muzej u Zagrebu, nosi natpis *Oberstleutnant Herbard (VIII) Freiherr von Auersperg 1568-1574* i oznaku funkcije *Zapovjednika (dionice) Krajine*. Andreas (1581./1582.) je također general Karlovačke krajine. On je godine 1581. s komisijom za ispitivanje napada Senjana morem, u Senju, ali je ondje

²⁷ Sena SEKULIĆ-GVOZDANOVIĆ, *Izgradnja, opis i analiza projekta obnove tvrđave Nehaj u Senju*, Senjski zbornik, 2, 1969-70, 243 i sljed. S. SEKULIĆ-GVOZDANOVIĆ, op. cit., 244; V. BRAJKOVIĆ, op. cit., 87; I. BOJNIČIĆ, *Der Adel von Kroatien und Slavonien*, u *J. Siebmacher's großes und allgemeines Wappenbuch*, IV. 13.

boravio tek kratko vrijeme. Weighard/Weikhart Auersperški, *Oberst der Grenze* sudjelovao je, zajedno s Jurjem Lenkovićem, u jednom od neuspjelih pokušaja ponovnog osvajanja tvrđave Klis 1594. Za druge nositelje takvih grbova, Johanna von Auersperga, *Obristleutnanta*, Wolfa Engelbrechta, Herbartova sina (1589.), i Andreasa, nisu se mogle utvrditi bilo kakve tješnje veze sa Senjom.

Na fotografiji grba u Nehaju može se donekle prepoznati podijeljen štit, lik goveda (bizona, tura?) u 1/4, te orla u uzlijetanju (u 2/3). Govedo i orao pojavljuju se na kruni kacige. Krune s 3 istake u Državnom arhivu/Arhivu plemstva potvrđuju grofovski stalež, koji su Auerspergovi stekli tek u drugoj polovici 17. stoljeća. Kruna s 5 istaka stoji za rang baruna (*Freiherr*), koji je Herbardu Auersperškome dodijeljen 1550. godine.

Prema dominantnim likovima na ovom grbu, on je - može se reći s velikom vjerojatnošću - Auerspergov. Iako se na osnovi heraldičkih kriterija ne može pozitivno dokazati da je grb u Nehaju baš onaj Herbartov, a ne grb nekoga drugog pripadnika te obitelji, treba uzeti u obzir Herbartove relativno tijesne veze sa Senjom, u usporedbi sa svim drugim Auerspergovima koji su također bili u Senju. Utvrđivanje grba, međutim, još ništa ne govori o Herbartovu udjelu u izgradnji tvrđave.

Nada da će me rad na arhivskoj građi navesti na podatke o graditeljima i tijeku građevinskih radova na tvrđavi Nehaj, na temelju kojih bih mogla pozitivno dokazati nositelje grbova u tvrđavi, nije se ispunila. Iako sam se nalazila na samim izvorima izdavanja takvih zapovijedi i instrukcija, nisam pronašla niti jedan dokument o izdavanju zapovijedi kapetanu za početak građevinskih radova, niti plan gradnje ili bilo kakve upute koje bi spomenule ime arhitekta i graditelja. Izvješća blagajnika (*Zahlmeisterbericht*)²⁸ staležima u Grazu navode stavku troškova za "utvrđivanje Senja", a da se ne spominje tko je i na čemu radio. Ivan je Lenković dobio instrukciju da pregleda stanje utvrda i tvrđava, da izvijesti o svojim zapažanjima, zatraži dozvolu za popravke i podnese prijedloge za obnavljanje tih utvrda. Na to bi se osnovale komisije za nadinspekciju i za provedbu generalovih prijedloga, za obnovu ili novogradnju utvrda, isto tako i za sastavljanje, povisivanje ili smanjivanje posada, premještanje vojnika, povisivanje ili smanjivanje njihovih plaća, dakle za sva vojnoekonomska pitanja kojima se u početku bavila administracija Vojne krajine. Nisam pak pronašla potvrda o tome da su Lenković ili Auersperg, ili pak upravitelji, izvršili te instrukcije. Dužnosnici su svoje funkcije obavljali tek "po potrebi" i povremeno. Zato valja ispraviti u literaturi uvriježeno mišljenje da

²⁸ *Militaria*, "Bewilligung" 1551, 9. 4, broj 2112 I/2612, za 9 mjeseci godine 1556; "Zahlmeisterbericht" - *Militaria*, 1556, I. siječanj - svibanj, broj 2612.

je tvrđava Nehaj u Senju izgrađena "pod kapetanom Ivanom Lenkovićem".²⁹ Njezinu izgradnju, od otprilike 1550. do 1558. godine, pratili su i Lenković i Auersperg, uz također spomenute zamjenike, odnosno upravitelje, a da nisu baš značajnije bili uključeni u nju.

4. *Senjski kapetani - u sprezi s "gusarima"*

Godine 1559. izvori spominju kao kapetana senjskog *Georga von Sigerstorffa*, iako je Herbart Auersperški (istodobno zaokupiran stjecanjem gosposrije Bled) očito boravio u Senju. Komisija za inspekciju krajiških posada i postaja, njihova održavanja i za utvrđivanje potreba, u kojoj se nalazio i Ivan Lenković, uhitila je pripadnike posade osumnjičene za oružane prepade. Herbart Auersperški i Georg von Sigerstorff oslobodili su ih.³⁰ Do smjene Auersperga dolazi na zahtjev komisije koja se 1565. uputila u Senj, a u kojoj je bio kasniji kapetan senjski i tadašnji kapetan Rijeke, Ivan (Hans) Fernberger.³¹

U vrijeme kad je *Balthasar Lamberg* vršio dužnost kapetana, od 1572. do 1574. množili su se napadi Senjana na - uglavnom - mletačke brodove. Čak je i Dvorsko vijeće potvrdilo (1572.) da Lamberg veoma rijetko boravi u Senju, pa ga 1574. smjenjuje i poziva na odgovornost pred Ratno vijeće u Karlovac.³²

Ivan (Hans) Fernberger (1. 9. 1574. - 20. 3. 1576.) bio je rodом iz Južnog Tirola (*Alto Adige*) i vojnik u ratovima protiv Turaka od svoje 19. godine. Dužnost senjskog kapetana dobio je kao nagradu za sudjelovanje u ratu protiv Turaka u Mađarskoj. Opoziv iz Senja uslijedio je na zahtjev providura Mletačke Republike, Almora Tiepola (Almoro Tiepolo) godine 1576., također zbog njegova sudjelovanja u oružanim napadima Senjana. Otišavši iz Senja,

²⁹ M. VILIČIĆ, op. cit., 101; Melita VILIČIĆ, *Povijesna topografija Senja, I. Urbanistički odnos rimske Senije i srednjovjekovnog grada Senja*, Rad JAZU, knj. 381, 36; F. VANIČEK, op. cit., 30 i sljed. navodi takvu instrukciju od 1. 7. 1559. broj 86 J.Oe. Kriegs-exp. Extraakten; Melita VILIČIĆ, *Gradevna povijest Senjskog kaštela i grafička rekonstrukcija pojedinih faza izgradnje*, Senjski zbornik, 5, 1973, 183. (Ona se poziva na Lopašića, *Spomenici hrvatske krajine*, III, Zagreb, 1889, 399-401, broj VIII - dokum. iz 1550.) Također Melita VILIČIĆ, *Utvrdne grada Senja u doba senjskih uskoka*, Senjski zbornik, 8, 1980, 336, 339; Ante GLAVIČIĆ, *Kulturno - povijesni vodič po Senju*, Senjski zbornik, 1, 1965, 308. i d.

³⁰ HKR Exp. Sept. Nr. 434 i AFA HKR Exp. 1560, 12/2; WALLERN, ibid., 160 f; AFA, HKR Reg. 1559, 12/2, Senj 23. 12; P. SARPI, op. cit., 406.

³¹ R Exp. 1566, April Nr. 27, Juni Nr. 6, i Nr. 26, HKR Reg. 1567, Maerz Protokoll 17 r.- Arhiv Ljubljana Laibach, H. v .A. Stalezeima, 27. 9. 1574, fol 121. Kapetan riječki je Ivan Fernberger, ibid. On spominje i članove komisije s kojima on treba ići u Senj zbog tih djela, ibid., August 1560, Aug. Nr. 388.

³² HKR Reg. 1572, Febr. 12, br. 38 i 39; 1573 Aug. Nr. 101; Reg. 1574, Aug. 11, broj 82, Exp. 1575, April 1 i 58i 60; April 30, br. 166; P. SARPI, op. cit., 408.

preuzeo je zapovjedništvo nad štajerskim jedinicama i postao gradskim kapetanom u Beču. Ondje je i umro 1584.³³

Kaspar Raab (20. 3. 1576. - prosinac 1585.) poznat je po prvim premještajima iz Senja u unutrašnjost onih uskoka, članova senjske posade, koje su Mlečani tražili zbog "gusarstva". I trgovina senjskim šumama s Mlečanima kao protuusluga za uzdržavanje premještenih uskoka u kopnenim krajiškim posadama počinje upravo pod Kasparom Raabom. Dobri odnosi s mletačkim providurom ne sputavaju Kaspara Raaba, pa on sam sudjeluje u napadajima Senjana i torpedira napore nadvojvodine komisije da kazni krivce i vrati plijen nakon što je mletački providur prijetio blokadom primorskih gradova. Prkoseći pretpostavljenim vlastima, Kaspar je Raab osvetoljubivo reagirao na uskraćivanje poslušnosti njemu samome. Zbog toga je izveo pred sud uskočke vojvode, braću Daničića i Tuerdislavića. Spisi o suđenju u tvrđavi Nehaj pune podeblji svezak u fondu *Croatica*.³⁴ Sud utvrđuje, na osnovi izjava svjedoka, sve ono što bi se moglo reći ne samo o Raabu nego i o dosadašnjim i budućim senjskim kapetanima: "Kad bi on sam držao do svoga ugleda i bio pravedniji i korektniji, naišao bi i na veću poslušnost u posadi."³⁵ Svjedoci su priznali da su vojvode (Daničići) ucjenjivali Raaba, koji je sam okaljao svoj glas i autoritet kapetana. Prema iskazu jednoga od svjedoka Đuro je Daničić odbrusio Raabu: "Ti si kapetan, a ja Senjski vojvoda. Ja sam isto toliko vrijedan kao senjski vojvoda, kao ti, kapetane..."³⁶ Ishod tog suđenja bio je oslobađanje od optužbe za neposluš vojvoda, a osuda Raaba zbog zlorabe položaja. Kaspar Raab, opozvan i osuđen od Ratnog vijeća, umro je prije no što je nadvojvoda uslišio njegovu molbu za rehabilitaciju.³⁷

³³ Imenovanje HKR Reg. 1574, Aug. 21. br. 151; Aug. 24, br.160, Sept. 30, br. 245; Okt. 11, br. 71; Exp. 1575, Jaenn. 5, br. 20; opoziv HKR Exp. 1576, April 26, br.140; Juni 19, br. 83; Reg. 1576, April 26, br. 239; HORVAT, *Monumenta*, br. 32, 17 i sljed. Biografiju vidi kod R. LOPAŠIĆA, *Karlovac. Poviest i mestopis grada i okolice*, Zagreb, 1879, 175 i sljed.

³⁴ Cjelokupni postupak obuhvaća opsežan svežanj optužnica, izjava svjedoka, osude i zamolnice osuđenoga za rehabilitaciju. IOeHKR/Croat. 1581-1584. asservat.

³⁵ "dann wann HKR/Croatica, 1584, Prot. i asservati. "dann wann er sein Reputat und Hochheit in seinem bevelch hilde, straffete den der Zustraffen wer... wuerde Im groessere Gehorsam geleistet werden... Denn das Arme Khriegsvolkh wegen seiner Rechtsfuerung, die gresste Noth und Hunger ausstehen muesste..."

³⁶ "Du bist Hauptmann und ich Zenggerischer Voivod. Ich bin so guet in meiner Voiwodschafft als du in deiner Hauptmannschaft", ibid. - HKR Reg. 1576, Dez. 14, br. 174; LOPAŠIĆ, *Monumenta*, sv. 15, 52; G. NOVAK, *Monumenta*, sv. 47, 203.

³⁷ IOeHKR/Croatica 1581, Febr. Nr. 18; Maerz Nr. 81; April Nr. 22 i 47, Mai Nr. 2, Juli Nr. 11 i 29; P. SARPI, op. cit., 410. IOe.HKR/Cro. 1586, Febr. Nr. 25, Brief Raabs an den Erzherzog vom 27. 2. und Juni Nr. 8.-Entlassungsbescheid ibid. Dez. nr. 13.

Istodobno s Rabattom bio je senjskim kapetanom i neki *Daniel Barbo*, koji se u spisima spominje kao protivnik carskog komesara Josipa Rabatte i senjskog biskupa Marka Antuna de Dominisa.³⁸ Nije poznato kad je postavljen niti kad je opozvan kao senjski kapetan.

Furio Molza, podrijetlom iz Modene, malteški vitez, bio je senjski kapetan od 1586. do 1592.³⁹ On je otpočeo svoj mandat upadljivom odlučnošću: uhićene uskoke (iz Ledenica) kaznio je javnim vješanjem. Čak i takav postupak nije trajno odvratio uskoke od napadaja na mletačke brodove, tako da se i kod Molze od 1590. godine uočava rezignacija i želja da odustane od tog mandata,⁴⁰ to prije što je u to vrijeme mletački providur Almore Tiepolo (*Provveditore contro gli uscocchi*) provodio blokadu primorskih gradova kao odmazdu zbog gusarstva i neadekvatnih reakcija Habsburga.⁴¹

Juraj (Georg) Lenković postao je senjski kapetan 1592., dok je obnašao dužnost generala Karlovačke krajine. Iako je mletačka blokada primorskih gradova potrajala, i pod ovim kapetanom, čak uz njegovo sudjelovanje, uskoci su nastavljali napadati.⁴² U to doba intenzivnih diplomatskih aktivnosti u vezi s "uskočkim pitanjem"⁴³ Mletačka Republika priprema obračun s Habsburgom. Lenković je opozvan (i na vlastitu želju).⁴⁴

Umjesto njega postaje senjskim kapetanom *Hans Barbo*. Već u lipnju iste godine Barbo je poginuo u sukobu s turskom četom.⁴⁵

Petar Gusić (Peter Gussitsch) preuzeo je senjsku kapetaniju kao upravitelj. Točno godinu dana kasnije zadesila ga je ista sudbina kao Barbu.⁴⁶

³⁸ HORVAT, *Monumenta*, br. 32, 382, br. 578; Minuccio MINUCCI, *Storia degli Uscocchi*, Milano, 1831, 92 i sljed.

³⁹ IOeHKR/Cro. 1587, Juni br. 4, Sept. br. 15; ibid. 1588, Jaenner br. 19, Mai br. 8, Juli br. 18., ibid. 1590. Juni br. 12, ibid. 1591, Mai br. 20 i 29, Sept. br. 8; HORVAT, *Monumenta*, br. 32, 60, br. 94. Imenovanje ibid. 1585, Okt. br. 29 i Nov. br. 5, Dez. br. 20, 86 - Jaenner br. 12, Maerz br. 31, April br. 16; P. SARPI, op. cit., 412.

⁴⁰ IOeHKR/Cro. 1586 8, Juni br. 32. - Molba za opoziv, ibid. 1590 passim.

⁴¹ O izvješćima providura vidi G. NOVAK, *Monumenta*, br. 47. / IOeHKR/Cro. 1590 Juli br. 7, Septe. br. 6 i 7, Okt. br. 3.

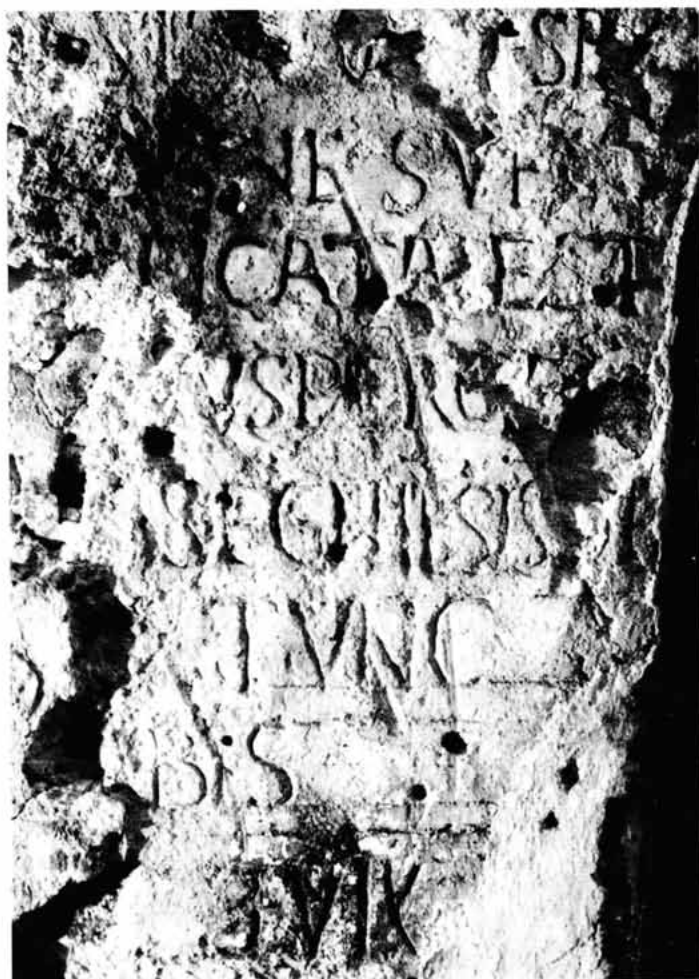
⁴² IOeHKR/Cro. 1592, Mai br. 18, 15, 8 i 17.- HKR Reg. Sept. passim; IOeHKR/Cro. 1593 Jaenner Nr. 9, 20, 23, 48, Juli br.20; NOVAK, *Monumenta*, br. 48, 50; P. SARPI, op. cit., 413.

⁴³ HORVAT, *Monumenta*, br. 32, 70. i sljed.; P. SARPI, loc. cit., 413 i sljed.; P. PARUTA, *La legazione di Roma*, I i II. Venezia, 1887.

⁴⁴ molbe: IOeHKR/Cro. 1593 passim, 1594, ibid. Juni br. 13. ibid. 1595, Juni br. 27 i Juli br. 18; HORVAT, *Monumenta*, 32, 79.

⁴⁵ Ibid. 1595. Imenovan već u siječnju. Ibid. Jaenner br. 11, Maerz br. 11; NOVAK, *Monumenta*, br. 48, 50. i sljed.; HORVAT, *Monumenta*, 32, 80. i sljed.; SARPI, op. cit., 413 i sljed.

⁴⁶ HORVAT, *Monumenta*, 32, 147; IOeHKR/Cro. 1596, Sept. br. 75.

Sl. 2. Grafit o gradnji tvrđave Nehaj u Senju.

Georg Paradeiser (1595.): u vrijeme njegova mandata u Senju bilo je mnogo napadaja Senjana na turske i mletačke brodove.⁴⁷ Georg Paradeiser opozvan je iz Senja jer je Dvorsko vijeće uvjeralo nadvojvodu da protestant u katoličkom Senju ne bi bio podoban. Umjesto Paradeisera nadvojvoda je imenovao, od rujna godine 1597., baruna *Gregorianza*, priznajući "... di non

⁴⁷ O nizu teških napadaja Senjana i na dubrovačkom području, odnosno diljem Dalmacije: HORVAT, loc. cit., 82 i sljed.; SARPI, op. cit., 414 i sljed.; IOe.HKR/Cro 1595, passim; IOe.HKR/Cro. 1597, Aug. br. 7, dokument o izvješću nadvojvodine komisije za Senj, ibid. 1597, Sept. br. 37 - "asserviati" (= potpuni dokument, ne samo zapis). O Paradeiserovim aktivnostima ibid. 1598, Jaenner i Februar passim.

Sl. 3. Proslava 400. godišnjice izgradnje tvrđave Nehaj (1558. - 1958.).

haver notizia della persona che viena raccomandata".⁴⁸ O njegovu boravku u Senju nema uopće podataka.

Ali i Georg Paradeiser boravio je u to doba također u Senju i zapovijedao posadi.⁴⁹ U to doba dolazi do žestokih napadaja uskoka i potpune blokade primorskih gradova, sve strane već otvoreno računaju s oružanim sukobom, iako su od 1597. nadalje vođeni intenzivni pregovori između Habsburga i Mletačke Republike, uz različite posrednike.⁵⁰

Friedrich v. Herberstein, potomak štajerske plemićke obitelji ("von Herberstein"), u to se vrijeme nije uopće oglasio. Štoviše, izgleda da je i dalje Georg Paradeiser bio aktivan, jer Mlečani i papinski nuncij u pregovorima u Carskom Ratnom vijeću u Pragu uvjeravaju vijećnike da u Senj treba poslati

⁴⁸ MINUCI i SARPI - HORVAT, *Monumenta*, 32, 169. i sljed.

⁴⁹ IOe.HKR/Cro. 1598, April i Mai passim, August br. 44; HORVAT, *Monumenta*, 32, 308 i sljed., 352. - V. o tome MINUCCI, 93 i sljed., HORVAT, loc. cit., 360. i sljed., te 382. i sljed.; LOPAŠIĆ, *Monumenta*, br. 15, 305. i sljed. 1604. je ondje aktivan.

⁵⁰ IOe.HKR/Cro. 1601, Febr. br. 19 i 47; HORVAT, *Monumenta*, 32, 352. i sljed., 382; MINUCI, op. cit., 92 i sljed. IOe.HKR/Cro. 1606, April br. 19 i Mai br. 6, Nov. br. 6. O incidentima SARPI, 14 i sljed. Francol sudjeluje u Uskočkom ratu s vojnicima iz Istre u obrani grada Gradisca u Furlaniji; HORVAT, *Monumenta*, sv. 34, 257. ibid., žalbe Dvorskog ratnog vijeća učestale kroz god. 1610, 1611, 1612; SARPI, 37. Smjena ibid. dok. Okt. br. 10.

dobra katolika.⁵¹ Nije poznato kad je Herberstein nastupio na svoju dužnost niti kad je napustio Senj.

Godine 1599. nalazi se na mjestu senjskoga kapetana *Daniel Barbo*.⁵² On se pokazivao kao protivnik kapetana Josipa Rabatte, optuživao ga je zbog navodne "kolaboracije" s Mlečanima, zlouporabe položaja i primanja poklona. Barbo je očito uspio, jer je Rabatta opozvan - "iz osвете kriptoprotestantskih dvorjana zbog Rabattina odlučnog pokatoličenja Senjana", kako je Rabatta sam tumačio ukore koje je u Grazu doživio za svoju "strahovladu" u Senju.

Daniel Francol, također Rabattin protivnik, nastupio je kao senjski kapetan očito tek 5 godina nakon Rabattina nasilnog kraja u Senju u svibnju 1606. Iste godine (u studenome) smijenjen je nakon niza težih napadaja Senjana.⁵³

Sigmund Gussitsch nasljeđuje ga godine 1606. Vrlo nemarno obavlja dužnost kapetana, često izbiva - s neminovnim posljedicama: teškim napadajima Senjana na kopnu i moru. 1612. je smijenjen.⁵⁴

Nikola Trsatski slijedi u listopadu 1612.; pred kraj godine pak on odlazi na Dvor - navodno da požuri postavljanje "njemačke posade" u Senju.⁵⁵ Teški incidenti na moru izazivaju prvi protuudarac mletačkog generala Veniera na njegovu utvrdu u Novom Vinodolskom, kojim zapravo počinje Uskočki rat, iako je nadvojvoda objavio rat Veneciji tek krajem prosinca 1615. Napadaj na Novi Vinodolski pogodio je Nikolu Trsatskog kao već "bivšega senjskog kapetana".⁵⁶

Od 1615. do 1619. arhivska je građa, vezana uz prilike u samome Senju, oskudna. Zanimanje se usredotočilo na poprišta rata koja su bila koncentrirana na području Furlanije, duž današnje granične crte između Furlanije, Slovenije i Koruške. Mnogo rjeđa izvješća iz primorskih gradova potvrđuju ipak da su Senjani nastavljali napadati na moru, dok su na kopnu, uključeni u vojne jedinice, zajedno s drugim plaćenicima pustošili Istru i Slovensko primorje.⁵⁷

⁵¹ Ibid. 1613 - teški napadaji za vrijeme njegove odsutnosti. - HKR Reg. 1613 passim; SARPI, loc. cit., 80 i sljed.

⁵² Franz KHEVENHUELLER, *Annales Ferdinandei*, Leipzig, 1721 - 1726, VIII, Sp. 918; VALVASOR, op. cit. (izdanje Laibach), 1689, IV. dio, XV. knjiga, 565; HORVAT, *Monumenta*, sv. 34, 326. i sljed., 406, 435. i sljed.; SARPI, op. cit., 220 i sljed.

⁵³ SARPI, op. cit., 275. - izvori: F. KHEVENHUELLER, *Annales Ferdinandei* i Joseph FIEDLER, *Fontes rerum Austriacarum*, II. Abtl., sv. 26 (skraćeno: *FRA*).

⁵⁴ SARPI, op. cit., 278, 301; HORVAT, *Monumenta*, sv. 34, 468 i sljed.; *FRA*, 40.

⁵⁵ IOe.HKR/Cro. 1619, Jaenner i Februar passim.

⁵⁶ SARPI, op. cit., 319.

⁵⁷ F. KHEVENHUELLER, *Annales Ferdinandei* i J. FIEDLER, *FRA*, II. Abtl., sv. 26.

5. *Senjski kapetani pod novim uvjetima*

Krajem 1617. ratificiran je Madridski mirovni ugovor,⁵⁸ tako je postala aktualnom obveza da se uskoci premjeste iz Senja. Za novu posadu Senja unovačeno je 300 "njemačkih" vojnika, koji su s budućim zapovjednikom *Franzom Rudolphom Colloredo*, komturom malteškoga viteškog reda, krenuli put Senja. Colloredo nije bio samo zapovjednik te nove posade nego i pregovarač s mletačkom stranom za provedbu mirovnog ugovora. Nadalje se spominje jedinica koja je trebala doći iz Rijeke i koja je s kapetanom Zuechom/Zweckom kratko vrijeme također zamjenjivala uskoke u Senju.⁵⁹ Dužnost senjskog kapetana vršio je kapetan riječki *Stephan della Rovere*.⁶⁰

Glede mjera za preseljenje uskoka austrijska je strana ubrzo posustala. Zbog nesigurnosti i izostanka plaća njemački su vojnici otkazivali poslušnost i većim dijelom napustili Senj.⁶¹

U travnju 1619. Dvorsko je ratno vijeće imenovalo novoga kapetana, Hrvata *Nikolu Konjskog*. On je neko vrijeme proveo kao robijaš na mletačkim galijama.⁶² Provedba mirovnog ugovora (iseljjenje uskoka) pod tim kapetanom nije znatno napredovala. Zato držim da nema razloga "zaključiti" povijest senjskih uskoka s godinama 1619./1620. i staviti crtu pod to razdoblje.⁶³ Napadaji Senjana mogu se pratiti i dalje. U tom pogledu potrebno je pregledati materijale arhiva u Zadru, Splitu, a vjerojatno i u Dubrovniku.

* * *

U članku sam pratila povijest senjske kapetanije od početaka habsburške vladavine na tlu Hrvatske. Nastojala sam prikazati teške uvjete pod kojima se morala organizirati obrana od Turaka i Mlečana. U tome sam prepoznala poglavlje začetka posebne, vojne administracije, onakve kakva je do druge polovice 19. stoljeća vladala u velikom dijelu današnje Republike Hrvatske. Ta je vojna uprava "urodila" i posebnim mentalitetom stanovnika, čuvenih "krajišnika" i stanovitom privrženošću tog kraja vojničkim tradicijama. Zahvaljujući "krajišnicima", iz redova uskoka i kasnijih doseljenika, izbjeglica i pustolova, Vojna krajina bila je ne samo *Cordon sanitaire* nego ipak *Predziđe*

⁵⁸ SARPI, op. cit., 319.

⁵⁹ Sve do travnja 1619. ostalo je u Senju ukupno 40-ak vojnika. U travnju došlo je 150 novoregutiranih vojnika iz Karlovca, *ibid.*, April br. 6 i br. 10.

⁶⁰ SARPI, op. cit., 363.

⁶¹ *Ioc.HKRT/Cro* 1619, April br. 32 i 36. Mai, *passim* Nov. br. 31.

⁶² HORVAT, *Monumenta*, br. 34, 483. i sljed.; SARPI, op. cit., 379, 396 i sljed.

⁶³ Rudolf i Ekkehard EICKHOFF, *Die Uskokon in der suedlichen Adria*, Sep. iz "Annales Universitatis saraviensis", Heft 3/4, 1956, 224; Guenther ROTHENBERG, *Venice and the Uskoks of Senj*, u "Journal of Modern History", br. 33/1961, Southern Illinois University.

kršćanstva. Kapetani pak, dok su bili s njima, dijelili su s njima surovost prirode i vojničkog zanata, teške uvjete, materijalnu oskudicu. Ta povijest nije stvar velikih djela "velikih", nego zaista sudbina malog čovjeka, koji konačno treba doživjeti da povijest i njega otkrije i nauči cijeniti.⁶⁴

SENJ UND SEINE HAUPTLEUTE

Beitrag zur Geschichte der oesterreichischen Militaerverwaltung
der Militaergrenze im 16. Jahrhundert

Z u s a m m e n f a s s u n g

In diesem Aufsatz rekonstruiert die Verfasserin die Reihenfolge der Zengger Hauptleute, die in den bisherigen Quelleneditionen noch nicht bearbeitet wurde.

Der Aufsatz ist ein Beitrag zur Fruegeschichte der oesterreichischen Militaerverwaltung der Militaergrenze (Confini), aber auch ein Beitrag zur Geschichte des inneroesterreichischen Adels. Weiters sollte der Aufsatz Klarheit darueber bringen, ob zwei laengerdienende und in Senj bekannte Hauptleute mit ihren Wappen in der Festung Nehaj praesent sind. Auf Grund von Vergleichen der nicht leicht zu identifizierenden Wappen mit Vorlagen aus dem Adelsarchiv und mit Ouellen zur Wappenkunde konnte die Vermutung bestaetigt werden, dass die Wappen zu Ivan Lenković und Auersperg (vermutlich Herbart VIII.) gehoeren, dies auf Grund der heraldischen Merkmale, nicht aber auf Grund der Baugeschichte von Nehaj, wie es die konsultierte Literatur unternahm.

Die Verfasserin schliesst die Folgerung, dass die Literaturangaben das Verdienst Ivan Lenković am Bau von Nehaj nicht beweisen koennen.

SENJ AND ITS CAPTAINS

Contribution to the Austrian Military Administration
in the Croatian Military Border in the XVIth century

S u m m a r y

The (woman) author of this article reconstructs the chronology of captains from Senj, which until now has never been dealt with in the literature.

This article is also a contribution to the early history of the Austrian military administration in the Croatian Military Border, but at the same time is being also a contribution to the history of the intra-austrian nobility. Further efforts have been made in elucidating the question whether on the fortress of Nehaj arms are the figures of the two well-known captains, who were staying in Senj for some time then. On the basis of parallel analysis of the arms, which are not quite easy to be identified, the author confirms a hypothesis that said coats of arms appertain to Lenković and Auersperg. She draws such a conclusion on the basis of the heraldic characteristics and not based on the history of the construction of the fortress of Nehaj, as it was made in the consulted literature. At the end, the author concludes that literature quotations can't confirm the merits of Lenković in the construction of the fortress of Senj.

⁶⁴ Zahvaljujem na podršci i ljubaznosti za vrijeme rada na ovom prilogu prof. Anti Glavičiću (Gradski muzej Senj), dr. Anti Gulinu (Zavod za povijesne znanosti HAZU), Dragi Trpinu (Državni Arhiv Slovenije), gospođi Dori Pejaković, knjižničarki Povijesnog muzeja Hrvatske, te dr. Guentheru Katzingeru (Štajerski pokrajinski arhiv u Grazu).